

ALLA GUTNYIKOVA¹

Az én szemeim nyitva vannak

Ladik Katalinnak ajánljuk ezt a szabadságkiáltást – a fordítók

Nem fogok az eljárásról beszélni, a házkutatásról, a vallatásokról, a vádiratokról, sem a perekről – mindez unalmas és érdektelen. Egy ideje a kimerültség és frusztráltság iskolapadját koptatom. De a letartóztatásom előtt szerencsére olyan iskolába jártam, ahol igazán fontos dolgokról folyt szó.

Szeretnék filozófiáról és irodalomról beszélni. Walter Benjaminről, Deridáról, Kafkáról, Arendtről, Sontagról, Barthes-ról, Foucault-ról, Agambenről, Audre Lorde-ról és bell hooksról. Oxana Timofeeváról, Madina Tlostanováról és Maria Rakhmaninováról.²

Szeretnék költészetéről beszélni. Arról, hogyan olvassunk kortárs költészetet. Szeretnék Mihail Gronaszról, Grigorij Dasevszkirol és Vasszja Borogyinról beszélni.

De sem a hely, sem az idő nem alkalmas erre. Kicsiny, törékeny szavaimat a nyelvem hegyére rejtem, a garatom mélyére, a gyomrom és a szívem közé. És csak néhány dolgot mondok.

Gyakran érzem magam apró hálnak, kismadárnak, kisiskolásnak vagy csecsemőnek. De nemrégiben döbbenetemre megtudtam, hogy Brodskij is mindössze 23 éves volt, amikor perbe fogták. És mivel én is az emberi fajhoz tartozom, azt mondom:

A Kabbala egyik központi fogalma a Tikkun Olam – a világ megjavítása. Látom, hogy a világ tökéletlen. De hiszek abban, amit Jehuda Amiháj írt, hogy a világot gyönyörűséggel teremtették azért, hogy tevékenyked-

hessünk és megpihenhessünk, akárcsak egy kerti padon (kerti padon, nem a tárgyalóterem padjában!). Hiszek abban, hogy a világ gyöngéd-ségre, reménységre, szeretetre, szolidaritásra teremtett, és azért, hogy legyen benne szenvedély és derű.

De a világon rettenetesen sok, elviselhetetlenül sok az erőszak. És én nem akarok erőszakot. Semmilyen formában. Sem a tanárok kezét a kislányok bugyijában, sem a részeg apák öklét a családtagjaik testén. Ha megpróbálnám mindazt az erőszakot felsorolni, ami körülvesz minket, nem hogy egy nap vagy egy hét, de még egy év sem lenne elég hozzá. Ha látni akarsz erőszakot, csak tartsd nyitva a szemed. Az én szemeim nyitva vannak. Látom az erőszakot, és nem akarom az erőszakot. Minél több az erőszak, annál inkább akarom, hogy véget érjen. És a legnagyobb és legszörnyűbb erőszakot akarom a legkevésbé.

Szeretek tanulni. És mostantól mások hangján szólok.

Az iskolai történelemórákon megtanultam, hogy

„A szabadság feláldozható, de az emberi lélek nem tűr béklyót.”³

és

„A mi szabadságunkért és a tietekért.”⁴

Középiskolai olvasmányaim: Anna Andrejevna Ahmatovától a *Requiem*, Jevgenyina Szolomonovna Ginzburgtól az *Utazás a forgószelebe* [Крутой маршрут], Bulat Salvovics Okudzsavától *A kiürített színház* [Упраздненный театр], Anatolij Naumovics Ribakovtól *Az Arbat gyermekei*. Okudzsava versei közül a legjobban ezt szerettem:

Lelkiismeret, jóság és méltóság –

Ez a mi szent seregünk.

Nyújtsd felé a kezed.

A tűzben sem fogsz mellette félni.

Arca hatalmas és csodálatos.

A szelíd kort szenteld neki:

Lehet, hogy nem fogsz győzni,

De úgy fogsz meghalni, mint egy ember!

A franciaórákon megtanultam egy Édith Piaf-sort: 'Ça ne pouvait pas durer toujours.' (Ez nem tarthat örökké.) És egy Marc Robin-sort: 'Ça ne peut pas durer comme ça.' (Ez így nem mehet tovább.)

Tizenkilenc évesen elmentem Majdanekbe és Treblinkába, és megtanultam hét nyelven azt, hogy *soha többé*: *никогда больше*, never again, jamais plus, nie wieder, *רעם לאמנייק*, nigdy więcej, *דוע אל*.

Tanulmányoztam a zsidó bölcseket, és két gyöngyszem különösen a szívemhez nőtt. Hillél Rabbi azt mondta:

Ha én nem állok ki magamért, ki fog kiállni értem?

Ha csak magamért fáradozok és állok ki, mit érek én?

És ha ezeket a dolgokat nem most teszem, akkor mikor?

A breszlevi Náchmán rabbi pedig azt mondta:

Keskeny híd az egész világ, de a legfontosabb, hogy ne féljünk egyáltalán mégse.

Amikor az egyetemen kritikai kultúrakutatást tanultam, további leckékkel gyarapodtam. Mindenekelőtt: a szavak számítanak. Aztán: a dolgokat a nevükön kell nevezni. Végül pedig: *sapere aude*, vagyis merj önállóan gondolkodni.

Nevetséges és abszurd, ahogy az esetünkbe az iskolásokat belekeverték. Bölcsészeti tárgyakat tanítottam gyerekeknek angolul, közben bébiszitterként dolgoztam, és arról álmodoztam, hogy részt veszek majd a Taníts Oroszorszáért programban – elmegyek két évre egy kisvárosba, és elvetem az értelem, a jóság, az örökkévaló magvait. De Oroszország, legalábbis Trijakin ügyész szerint, azzal vádol, hogy kiskorúakat vontam be életveszélyes tevékenységekbe. Ha valaha is lesznek gyerekeim (márpedig kéne, hogy legyenek, mert én észben tartom a legfőbb parancsot), Poncius Pilátus portréját függesztem a falukra, Poncius Pilátusét, Júdea helytartójáét, hogy rendes és tiszta emberekké cseperedjenek. Poncius Pilátus helytartó, amint a kezeit mossa – ez a megfelelő portré egy gyerekszobába. Csakugyan, most már életveszélyes a gondolkodás,

életveszélyes, ha valaki nem közönyös. Nem is tudom, mit mondhatnék ezekre a vádakra. Mosom kezeimet.

De most eljött az igazság pillanata. Az idő, amikor a könnyek megnyílnak. A barátaim és én belerokkanunk már a borzalmakba és a fájdalomba, de amikor lemegyek a metróba, nem látok könnyáztatta arcokat. Nem látok könnyáztatta arcokat.

A kedvenc könyveim közül egyetlen egy sem tanított közömbösségre, közönyre vagy gyávaságra. Senki sem tanította azt, hogy:

jelentéktelenek vagyunk
én csak egy egyszerű kisember vagyok
semmi se fekete-fehér
az ember senkiben sem bízhat
nem különösebben foglalkoztat az egész
nem érdekkel a politika
mi közöm hozzá
én ezen nem tudok változtatni
majd a felelősök megoldják
mit tehettem volna mégis

Ellenkezőleg, egészen másféle szavakat ismerek és szeretek.
John Donne, Hemingway révén, azt mondja:⁵

Senki sem különálló sziget; minden ember
a kontinens része, a szárazföld egy darabja;
ha egy göröngyöt mos el a tenger, Európa
lesz kevesebb, éppúgy, mintha egy hegyfokot
mosna el, vagy barátaid házáat, vagy a
te birtokod; minden halállal én leszek kevesebb,
mert egy vagyok az emberiséggel.
Ezért hát sose kérdezd, kiért
szól a harang: érted szól.

Mahmúd Dervis azt mondja:

Amikor a reggelidet készíted, másokra is gondolj
(ne feledkezz meg a madáretetőről).

Amikor háborúzol, másokra is gondolj
(el ne felejtse a békére sóvárgókat).

Amikor a vízszámlát fizeted, másokra is gondolj
(akiket a felhők itatnak).

Amikor hazatérsz az otthonodba, másokra is gondolj
(ne feledd a táborokba zsúfoltakat).

Amikor álmodban a csillagokat számlálsz, másokra is gondolj
(akiknek nincs hol lehajtaniuk a fejüket).

Amikor metaforákat használsz, másokra is gondolj
(akiket megfosztottak hangjuktól).

Amikor másokra gondolsz, gondolj magadra is
(mondd: mécses szeretnék lenni a sötétségben).

Gennagyij Golovatyj azt mondja:

A vak nem tud haragosan nézni,
A néma nem tud dühösen kiabálni.
a kar nélküliek nem tudnak fegyvert fogni,
a lábatlanok nem léphetnek előre.

De – a néma nézhet dühösen,
De – a vakok dühösen kiabálhatnak.

De – a hangtalanok is tudnak fegyvert fogni.

De – a karok nélküliek előrébb léphetnek.

Tudom, hogy sokan félnek és a hallgatást választják.

De Audre Lorde azt mondja: „A hallgatásod nem véd meg.”

A moszkvai metróban a hangosbemondó azt mondja: „A végállomáson kötelező a leszállás.”

Mire kiegészítésképp a szentpétervári *Aquarium* zenekar azt mondja: „Ez a vonat lángol.”

Lao Ce⁶, Tarkovszkij révén, azt mondja:

Aki teste-lelke egységét megőrzi,
azt a kétség nem bontja meg.
Aki természetét szelíddé simítja,
egyszerű, mint az újszülött gyerek.
A csecsemő: puha, gyenge,
a haldokló: kemény, erős.
A sarjadzó fű és fa: lágy, erőtlen,
a korhadó: szívós, erős.
A kemény és erős: pusztuló,
a puha és gyenge: fakadó.
Elvész a fényes hadsereg.
A felnőtt fatörzs megreped.
A kemény, erős: alámerül,
a puha, gyenge: felülkerül.

Jusson eszedbe, hogy a félelem megeszi a lelket. Jusson eszedbe Kafka történetében az a figura, aki látván a börtön udvarában felállított bitófát, tévedésből úgy véli, neki szánták, ezért éjjel megszökik a cellájából és felakasztja magát.

Olyan legyél, mint a gyerekek. Ne félj megkérdezni (magadat és másokat), hogy mi jó és mi rossz. Ne félj kijelenteni, hogy a császár meztelen. Ne félj sikoltani, ne félj zokogni.

Ismételd el (magadnak és másoknak): $2+2=4$. A fekete az fekete. A fehér az fehér. Ember vagyok, erős vagyok és bátor. Egy erős és bátor nő vagyok. Erősek és bátrak vagyunk.

A szabadság egy folyamat, melynek során fokozatosan elsajátítod, hogyan válj alkalmatlanná a szolgaságra.

JEGYZETEK

¹ Alla Gutnyikova, oroszul Алла Гутникова újságíró, a DOXA egyetemi folyóirat volt szerkesztője. A szöveg Gutnyikova védőbeszéde volt a szerkesztőség ellen folytatott koncepció per során 2022 áprilisában. A szöveget Karina Papp, Galina Razanszkaja, Mihail Ko-

novalenko, Ivan Szokolov és Ainsley Morse közös, angol nyelvű fordításából Bakos Petra fordította. A Bulat Okudzsava és a Gennadij Golovatij versrészleteket Tompa Andrea fordította. A fordítást az eredeti orosz szöveggel összevetette: Tompa Andrea.

² Mivel mindhárom szerző életművének nagyobb hányada nevük angol átírású változata alatt vált ismertté, a könnyebb kereshetőség kedvéért esetükben az angol átírást használjuk.

³ Ezt a jelszót festették Julij Ribakov és Oleg Volkov szovjet művészek a leningrádi Péter-Pál Erőd falára 1976-ban. Akciójukat az első szovjet rendszerellenes utcai művészeti megnyilvánulásnak tekintik.

⁴ *Za naszą i waszą wolność.* A 19. század eleje óta Lengyelország nem hivatalos jelszava. Orosz változata, „За вашу и нашу свободу!”, népszerű jelszová vált a prágai tavasz elfojtása ellen tüntető orosz ellenzékiek körében.

⁵ Ernest Hemingway *Akiért a harang szól* című regényének mottója. A költeményt fordította: Sótér István.

⁶ *Tao te king* 10. és 76. Weöres Sándor fordítása.